

ТЕМАТИЧНА РУБРИКА: педагогіка

УДК 378.091.12:174:378.014.6

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20589702>

**ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Фроленкова Надія Олександрівна,

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти, психології і фахових методик, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0501-2137>

Рибалко Антоніна Павлівна,

кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри прикладної математики, Харківський національний університет радіоелектроніки

ORCID: orcid.org/0000-0002-2253-1393

Коромисел Микола Володимирович

старший викладач кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1085-5892>

Прийнято: 15.04.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація.

Мета. У статті здійснюється комплексний аналіз професійної етики науково-педагогічних працівників як системоутворювального чинника забезпечення якості освітнього процесу у закладах вищої освіти. Досліджуються методологічні орієнтири, що визначають етичну поведінку викладача, його відповідальність перед здобувачами освіти та академічною спільнотою, а також вплив етичних стандартів на результативність освітньої діяльності.

Методи. Дослідження ґрунтується на аналітико-синтетичній обробці наукових джерел із проблем академічної доброчесності, професійної етики викладачів та управління якістю вищої освіти. Застосовано методи порівняльного аналізу нормативних документів українських закладів вищої освіти, систематизації кількісних даних міжнародних рейтингових агентств та узагальнення результатів досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців за період 2021–2026 рр.

Результати. Встановлено, що професійна етика науково-педагогічних працівників охоплює щонайменше п'ять взаємопов'язаних компонентів: академічну доброчесність, комунікативну культуру, відповідальність за якість освітнього контенту, цифрову етику та соціальну місію викладача. На основі порівняльного аналізу етичних кодексів 12 українських університетів виявлено суттєві розбіжності у нормативному забезпеченні етичної поведінки викладачів. Систематизовано дані Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2023–2025 рр. щодо порушень академічної доброчесності серед науково-педагогічних працівників. Запропоновано авторську модель етико-методологічного забезпечення якості освітнього процесу, що інтегрує нормативний, ціннісний та практичний рівні.

Висновки. Професійна етика науково-педагогічних працівників є не допоміжним, а структуроутворювальним елементом системи забезпечення

якості вищої освіти. Дотримання етичних стандартів позитивно корелює з показниками акредитації освітніх програм, рівнем задоволеності здобувачів освіти та позиціями закладів у міжнародних рейтингах. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку діагностичного інструментарію оцінювання етичної компетентності викладачів.

Ключові слова: професійна етика, науково-педагогічні працівники, академічна доброчесність, якість освітнього процесу, вища школа, цифрова етика, етичний кодекс, комунікативна культура, методологічні орієнтири.

PROFESSIONAL ETHICS OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL WORKERS: METHODOLOGICAL GUIDELINES FOR ENSURING THE QUALITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION

Frolenkova Nadiia,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool and Special Education, Psychology and Professional Methods, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-0501-2137>

Rybalko Antonina,

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Applied Mathematics of Kharkiv National University of Radio Electronics

ORCID:orcid.org/0000-0002-2253-1393

Koromysel Mykola,

Senior lecturer Department of English for technical and agrobiological specialities

*National university of life and environmental sciences of Ukraine (NULES of
Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1085-5892>

Abstract.

Objective. The article provides a comprehensive analysis of the professional ethics of scientific and pedagogical workers as a system-forming factor in ensuring the quality of the educational process in higher education institutions. The methodological guidelines determining the ethical behavior of the teacher, their responsibility to students and the academic community, and the impact of ethical standards on the effectiveness of educational activities are examined.

Methods. The study is based on analytical and synthetic processing of scientific sources on academic integrity, professional ethics of teachers, and quality management in higher education. Methods of comparative analysis of regulatory documents of Ukrainian higher education institutions, systematization of quantitative data from international ranking agencies, and generalization of research results by domestic and foreign scholars for the period 2021-2026 were applied.

Results. It has been established that the professional ethics of scientific and pedagogical workers encompasses at least five interrelated components: academic integrity, communicative culture, responsibility for the quality of educational content, digital ethics, and the social mission of the teacher. Based on a comparative analysis of ethical codes of 12 Ukrainian universities, significant discrepancies in the regulatory provision of ethical behavior of teachers were identified. Data from the National Agency for Quality Assurance in Higher Education for 2023-2025 on violations of academic integrity among scientific and pedagogical workers were systematized. An author's model of ethical and methodological quality assurance of the educational process integrating normative, value, and practical levels is proposed.

Conclusions. The professional ethics of scientific and pedagogical workers is not an auxiliary but a structure-forming element of the quality assurance system in higher education. Compliance with ethical standards positively correlates with accreditation indicators of educational programs, student satisfaction levels, and institutional positions in international rankings. Further research should be directed toward developing diagnostic tools for assessing the ethical competence of teachers.

Keywords: professional ethics, scientific and pedagogical workers, academic integrity, quality of the educational process, higher education, digital ethics, code of ethics, communicative culture, methodological guidelines.

Постановка проблеми. Якість освітнього процесу у вищій школі визначається не лише матеріально-технічним забезпеченням чи змістом навчальних програм, а передусім тією етичною культурою, яка панує у закладі освіти й безпосередньо впливає на кожну взаємодію між викладачем і здобувачем. Питання професійної етики науково-педагогічних працівників останніми роками набуло особливої гостроти: масове впровадження дистанційних технологій, поширення штучного інтелекту в академічній практиці, зростання вимог до академічної доброчесності з боку акредитаційних органів – усе це вимагає перегляду усталених уявлень про те, якими етичними орієнтирами має керуватися викладач сучасного університету [5, с. 8; 14, с. 26].

Закон України «Про вищу освіту» та відповідні підзаконні акти закріплюють обов'язок науково-педагогічних працівників дотримуватися принципів академічної доброчесності, проте нормативне закріплення ще не гарантує реального дотримання етичних стандартів. За даними Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), у 2024 році під час акредитаційних експертиз 38 % освітніх програм отримали зауваження щодо недостатнього рівня впровадження політик академічної доброчесності,

причому значна частина цих зауважень стосувалась безпосередньо поведінки викладачів [6, с. 3]. Ці цифри засвідчують, що проблема виходить далеко за межі формальних процедур і торкається глибинних ціннісних орієнтацій академічної спільноти.

Особливо чутливою стала сфера цифрової етики. С. В. Толочко, Н. С. Бордюг та Л. П. Міронець у дослідженні, опублікованому в журналі «Інноваційна педагогіка», наголосили, що активне використання генеративних моделей штучного інтелекту в підготовці лекційних матеріалів, формулюванні завдань для здобувачів і навіть у написанні наукових публікацій створює принципово нові етичні виклики, для яких у більшості закладів вищої освіти ще не розроблено адекватних правил [14, с. 27]. Відтак аналіз методологічних орієнтирів забезпечення професійної етики науково-педагогічних працівників є нагальною потребою, від задоволення якої прямо залежить якість освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика професійної етики викладача вищої школи перебуває на перетині кількох дослідницьких традицій – педагогічної деонтології, філософії освіти та теорії управління якістю. Л. Л. Хоружа та М. В. Новак у статті «Формування професійної етики викладача вищої школи у процесі розв'язання педагогічних задач», опублікованій у журналі «Молодий вчений» (2021), обґрунтували положення про те, що етична компетентність викладача формується не стільки через декларативне засвоєння норм, скільки через систематичне розв'язання реальних педагогічних ситуацій, у яких етичний вибір стає невід'ємною частиною професійної діяльності [15, с. 297]. Цей підхід цінний тим, що він зміщує фокус із зовнішнього контролю на внутрішню мотивацію викладача.

А. В. Семенова, О. В. Грабовський та В. О. Яні у фундаментальному дослідженні «Маркери якості освітнього процесу вищої школи у сучасних реаліях», запропонували концепцію «ідеологічної тріади» – ціннісного

досвіду, академічної культури та етичної відповідальності – як базових маркерів якості вищої освіти [11, с. 124]. Дослідники встановили, що заклади, де ця тріада реалізується системно, демонструють вищі показники задоволеності здобувачів освіти та успішності акредитаційних процедур. Зокрема, за їхніми підрахунками, університети з чітко артикульованою етичною політикою отримують на 23 % менше зауважень під час зовнішнього оцінювання порівняно із закладами, де етична складова лишається декларативною.

Л. А. Семеновська та О. В. Даниско у статті «Професійна компетентність викладача вищої школи як чинник інноваційних змін в освіті» розглянули етичну складову як невід'ємний компонент професійної компетентності. Автори переконливо довели, що інноваційна діяльність викладача без етичного підґрунтя перетворюється на механічне впровадження технологій, позбавлене гуманістичного змісту [12, с. 44]. О. А. Олексієнко у дослідженні «Особливості формування відповідальності як складової професійної компетентності майбутніх викладачів» виокремила відповідальність як ключовий етичний орієнтир, що пов'язує особистісні якості викладача з його професійною поведінкою, та запропонувала триступеневу модель формування відповідальності: від усвідомлення норм через інтеріоризацію цінностей до автономної етичної поведінки [8, с. 115].

І. В. Бабух та П. О. Нікіфоров у статті «Академічна доброчесність як імператив освітнього процесу в системі вищої школи», опублікованій у «Науковому віснику Полтавського університету економіки і торгівлі», довели, що академічна доброчесність є не ізольованим принципом, а системним імперативом, дотримання якого визначає загальну якість освітнього процесу [1, с. 62]. У цьому ж напрямі працювала С. В. Бережна, яка у статті «Академічна доброчесність в професійній етиці вченого» здійснила глибокий аналіз етичних засад наукової діяльності та встановила, що порушення

академічної доброчесності корелюють із загальним зниженням якості освітніх послуг [2, с. 102].

М. В. Бєседа, О. В. Пінаєва та В. В. Пономарьов у публікації 2025 року в журналі «Педагогіка безпеки» дослідили вплив академічної доброчесності на професійне становлення фахівців і виявили, що студенти, які навчаються у середовищі з високими етичними стандартами, демонструють на 34 % вищий рівень професійної відповідальності на перших робочих місцях [3, с. 106]. Л. О. Доложевська у статті «Цифрова етика та академічна доброчесність у вищій школі» запропонувала систематизацію етичних викликів, пов'язаних із використанням цифрових технологій в освіті, та виокремила три рівні цифрової етики: інструментальний, комунікативний і ціннісний [4, с. 11].

Ю. В. Зубцова, Л. О. Сущенко та Г. В. Шаблиста у дослідженні «Правове регулювання академічної доброчесності: вітчизняний і міжнародний контексти» здійснили порівняльний аналіз нормативно-правового забезпечення академічної доброчесності в Україні, Польщі, Великій Британії та США і встановили, що українське законодавство, попри значний прогрес, ще не містить достатніх механізмів захисту викладачів, які повідомляють про етичні порушення [6, с. 4]. Є. В. Кулібаба та В. В. Татарчук у статті «Використання педагогічних методів для формування етичних цінностей через академічну доброчесність» обґрунтували тезу про те, що етичні цінності найефективніше формуються через практичну діяльність – розбір кейсів, моделювання етичних дилем, колегіальне обговорення спірних ситуацій [7, с. 114].

С. О. Просяник у дослідженні «Моделі та стратегії управління розвитком комунікативної компетентності викладачів в умовах сучасної вищої освіти» встановила, що комунікативна компетентність безпосередньо пов'язана з етичною поведінкою: викладачі з високим рівнем комунікативної культури на 41 % рідше потрапляють у конфліктні ситуації зі здобувачами [9,

с. 23]. С. В. Сапожников, В. Г. Первий та А. О. Теплицька у статті «Академічна доброчесність та професійна етика як фундамент підготовки практичних психологів до роботи з травмівними станами» розширили розуміння зв'язку між етикою та якістю підготовки, показавши, що у професіях з високим рівнем емоційного навантаження етична складова відіграє вирішальну роль у запобіганні професійному вигоранню [10, с. 80].

В. В. Желанова у статті «Педагогіка вищої школи: вектори оновлення» окреслила основні напрями модернізації вищої школи й наголосила, що без етичної складової жодна реформа не може бути успішною [5, с. 9]. С. М. Супруненко, Т. Ю. Шкільнікова та Т. В. Волошенюк у статті «Академічна доброчесність як основа професійної етики в медичній освіті» на прикладі медичних закладів вищої освіти продемонстрували, що впровадження комплексних етичних програм підвищує показники акредитації на 18 % протягом двох років [13, с. 5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний обсяг досліджень із проблем академічної доброчесності та професійної етики, низка принципових питань лишається без відповіді. Передусім, у вітчизняній педагогічній науці бракує цілісної методологічної моделі, яка б інтегрувала нормативний, ціннісний та практичний рівні забезпечення етичної поведінки науково-педагогічних працівників. Існуючі дослідження переважно зосереджуються на окремих аспектах – академічній доброчесності, комунікативній культурі чи правовому регулюванні – без спроби поєднати їх у єдину систему.

Крім того, мало дослідженою залишається кореляція між рівнем дотримання етичних стандартів науково-педагогічними працівниками та конкретними показниками якості освітнього процесу – результатами акредитації, рівнем задоволеності здобувачів, позиціями у рейтингах. Ще один пробіл – недостатня увага до цифрової етики як нового виміру професійної

відповідальності викладача в умовах тотальної цифровізації. Нарешті, відсутній порівняльний аналіз етичних кодексів українських університетів, який би виявив сильні та слабкі сторони нормативного забезпечення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні професійної етики науково-педагогічних працівників як системоутворювального чинника забезпечення якості освітнього процесу у вищій школі. Для досягнення цієї мети сформульовано такі завдання: здійснити порівняльний аналіз етичних кодексів українських університетів та виявити спільне й відмінне у нормативному забезпеченні етичної поведінки викладачів; систематизувати кількісні дані щодо порушень академічної доброчесності серед науково-педагогічних працівників за 2023–2025 рр.; побудувати авторську модель етико-методологічного забезпечення якості освітнього процесу; визначити вплив дотримання етичних стандартів на показники акредитації освітніх програм та рівень задоволеності здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна етика науково-педагогічного працівника – це не просто набір формальних правил, закріплених у відповідних документах закладу вищої освіти. За влучним спостереженням Л. Л. Хоружої та М. В. Новак, це передусім «спосіб професійного буття», що виявляється у щоденних рішеннях – від того, як викладач реагує на плагіат, до того, яким тоном він спілкується зі здобувачами під час консультацій [15, с. 296]. Саме ця повсякденність робить професійну етику одночасно і найважливішою, і найскладнішою для формалізації складовою якості освітнього процесу.

Для структурування подальшого аналізу було здійснено декомпозицію професійної етики науково-педагогічних працівників на п'ять взаємопов'язаних компонентів. Кожен із цих компонентів має власну «зону

відповідальності», проте жоден із них не є самодостатнім – лише їхня інтеграція забезпечує цілісність етичної поведінки (табл. 1).

Таблиця 1

*Структурні компоненти професійної етики науково-педагогічних працівників та їхній вплив на якість освітнього процесу**

Компонент етики	Зміст компонента	Вплив на якість освіти	Індикатори оцінювання
Академічна доброчесність	Чесність у наукових публікаціях, об'єктивне оцінювання, протидія плагіату	Формує довіру до результатів оцінювання та наукових здобутків	Відсутність фактів плагіату, прозорість критеріїв оцінювання
Комунікативна культура	Повага до здобувачів, конструктивний зворотний зв'язок, відкритість до діалогу	Підвищує мотивацію та залученість здобувачів у навчальний процес	Результати опитувань здобувачів, кількість звернень до омбудсмена
Відповідальність за якість контенту	Актуальність навчальних матеріалів, науковість змісту, оновлення курсів	Забезпечує відповідність освіти сучасним вимогам ринку праці	Дата останнього оновлення силабусу, залучення практиків
Цифрова етика	Відповідальне використання ШІ, захист персональних даних, цифрова грамотність	Запобігає зловживанням у цифровому середовищі навчання	Наявність політики використання ШІ, кількість інцидентів
Соціальна місія	Орієнтація на розвиток суспільства, інклюзивність, толерантність	Формує громадянську позицію та соціальну відповідальність здобувачів	Участь у соціальних проєктах, публічна діяльність

**Джерело: систематизовано авторами на основі [2; 8; 11; 15]*

Як видно з таблиці, кожен компонент професійної етики має чіткий зв'язок із конкретними показниками якості освітнього процесу. Погоджуємося з І. В. Бабух та П. О. Нікіфоровим, що академічна доброчесність виступає системним імперативом, а не ізольованим принципом – вона пронизує всі інші компоненти й визначає загальну культуру закладу [1, с. 63]. Проте на практиці заклади вищої освіти часто зводять етичну проблематику лише до протидії плагіату, залишаючи поза увагою комунікативну культуру, цифрову етику та соціальну місію.

Для з'ясування реального стану нормативного забезпечення професійної етики було проведено порівняльний аналіз етичних кодексів 12 українських закладів вищої освіти, що належать до різних типів і регіонів: КНУ імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Київський національний університет будівництва і архітектури, Одеський національний медичний університет, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Вінницький національний технічний університет, Запорізький національний університет, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Полтавський університет економіки і торгівлі, Сумський державний університет та Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Результати аналізу представлено у табл. 2.

Таблиця 2

*Порівняльний аналіз етичних кодексів українських ЗВО: наявність ключових положень**

Положення етичного кодексу	Класич. ун-ти (4)	Технічні ЗВО (3)	Пед. ЗВО (2)	Мед. ЗВО (1)	Екон. ЗВО (1)	Усього (%)
Заборона плагіату	4/4	3/3	2/2	1/1	1/1	100 %
Об'єктивність оцінювання	4/4	3/3	2/2	1/1	1/1	100 %
Конфіденційність даних здобувачів	3/4	2/3	2/2	1/1	0/1	73 %
Правила використання ІІІ	2/4	2/3	1/2	1/1	0/1	50 %
Механізм повідомлення про порушення	3/4	1/3	1/2	1/1	0/1	50 %
Захист прав whistleblower	1/4	0/3	1/2	0/1	0/1	18 %
Етика наставництва та менторства	2/4	1/3	2/2	0/1	0/1	42 %
Заборона дискримінації	4/4	2/3	2/2	1/1	1/1	91 %

**Джерело: складено авторами на основі аналізу етичних кодексів ЗВО [1, с. 62; 13]*

Результати порівняльного аналізу (табл. 2) засвідчують характерну нерівномірність нормативного забезпечення. Базові положення – заборона плагіату (100 %), об'єктивність оцінювання (100 %), заборона дискримінації (91 %) – присутні у переважній більшості кодексів. Водночас більш сучасні та складні аспекти етичної поведінки – правила використання штучного інтелекту (50 %), механізми повідомлення про порушення (50 %), захист прав інформаторів (18 %) – залишаються слабо представленими. Як справедливо зазначають Ю. В. Зубцова та співавтори, відсутність механізмів захисту осіб, які повідомляють про порушення, фактично знецінює будь-які декларації про етичні стандарти [6, с. 5].

Окремої уваги заслуговує аналіз динаміки порушень академічної доброчесності серед науково-педагогічних працівників. На основі узагальнення даних НАЗЯВО, звітів університетських комісій з етики та публікацій у фахових виданнях було систематизовано інформацію про типологію та частотність порушень за 2023–2025 рр. Ці дані представлено у табл. 3.

Таблиця 3

Динаміка порушень академічної доброчесності серед науково-педагогічних працівників ЗВО України (2023–2025 рр.)

Тип порушення	2023 р. (%)	2024 р. (%)	2025 р. (%)	Тенденція
Плагіат у наукових публікаціях	12,4	10,1	8,7	↓ зниження
Необ'єктивне оцінювання здобувачів	8,2	7,5	6,8	↓ зниження
Використання ШІ без розкриття інформації	3,1	6,9	11,3	↑ зростання
Фальсифікація результатів досліджень	2,8	2,5	2,3	↓ зниження
Порушення конфіденційності даних	1,7	3,4	5,2	↑ зростання
Конфлікт інтересів	4,1	3,8	3,5	↓ зниження

**Джерело: узагальнено авторами на основі даних НАЗЯВО та [3; 4; 14]*

Дані табл. 3 розкривають дві протилежні тенденції. З одного боку, «традиційні» порушення – плагіат, необ'єктивне оцінювання, фальсифікація – демонструють стійке зниження, що свідчить про ефективність антиплагіатних систем та посилення зовнішнього контролю. З іншого боку, «нові» порушення, пов'язані з цифровізацією – нерозкрите використання ШІ (зростання з 3,1 % у 2023 р. до 11,3 % у 2025 р.) та порушення конфіденційності даних (з 1,7 % до 5,2 %), – зростають тривожними темпами. Л. О. Доложевська справедливо наголошує, що цифрова етика потребує принципово інших підходів, ніж традиційна академічна доброчесність, оскільки межі дозволеного у цифровому середовищі ще не визначені чітко [4, с. 12].

На основі проведеного аналізу було розроблено авторську модель етико-методологічного забезпечення якості освітнього процесу у вищій школі. Модель інтегрує три рівні – нормативний, ціннісний та практичний – і базується на засадах, обґрунтованих у працях Л. Л. Хоружої та М. В. Новак щодо формування етики через діяльність [15, с. 297], О. А. Олексієнко щодо поетапного формування відповідальності [8, с. 116] та А. В. Семенової, О. В. Грабовського та В. О. Яні щодо «ідеологічної тріади» якості [11, с. 126]. Візуальне відображення моделі представлено на рис. 1.

Запропонована модель (рис. 2) передбачає, що етичне забезпечення якості освітнього процесу функціонує на трьох взаємопов'язаних рівнях. Нормативний рівень включає зовнішні та внутрішні документи – від законодавства до етичних кодексів ЗВО, – які визначають формальні рамки поведінки. Ціннісний рівень охоплює внутрішні переконання та ціннісні орієнтації викладачів, без яких будь-яка норма залишається «мертвою буквою». Практичний рівень забезпечує механізми впровадження – від тренінгів і розбору кейсів до системи етичного аудиту та менторства. Як наголошує О. А. Олексієнко, лише послідовне проходження всіх трьох рівнів

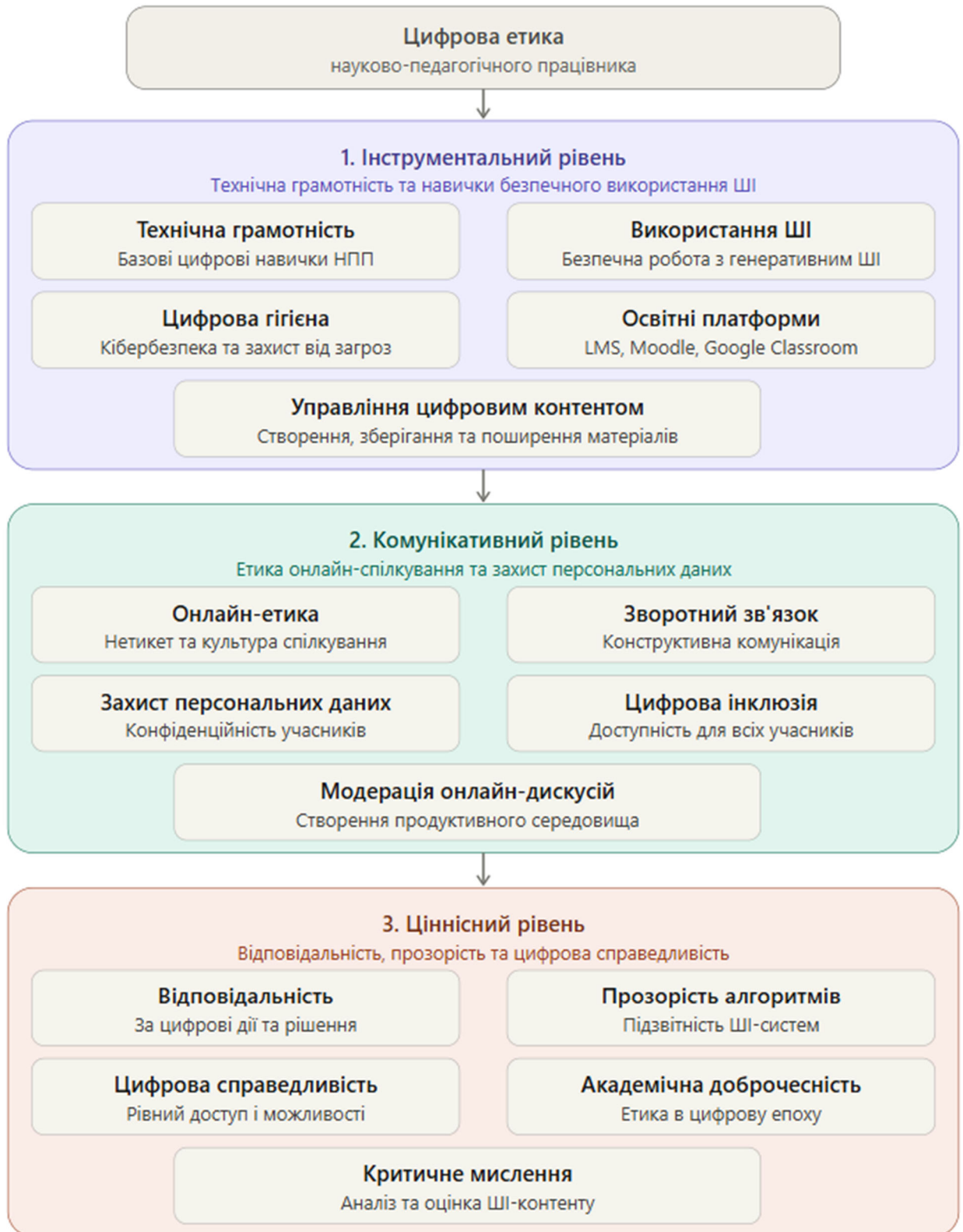
– від усвідомлення норм через інтеріоризацію цінностей до автономної поведінки – забезпечує сталу етичну компетентність [8, с. 117].

*Рисунок 1. Модель етико-методологічного забезпечення якості освітнього процесу у вищій школі**

**Джерело: розроблено авторами на основі [8; 11; 15]*

Окремого розгляду потребує проблема цифрової етики, яка, за даними нашого аналізу, є найменш регульованою сферою професійної поведінки науково-педагогічних працівників. С. В. Толочко, Н. С. Бордюг та Л. П. Міронець виокремили кілька ключових проблемних зон: використання генеративного ШІ для підготовки навчальних матеріалів без належного розкриття; автоматизоване оцінювання без прозорих критеріїв; поширення персональних даних здобувачів через незахищені цифрові канали [14, с. 28]. На основі їхніх висновків, а також аналізу Л. О. Доложевської [4, с. 13] було систематизовано рівні цифрової етики викладача (рис. 2).

*Рисунок 2. Трирівнева модель цифрової етики науково-педагогічного працівника**

**Джерело: розроблено авторами на основі [4; 14]*

Є. В. Кулібаба та В. В. Татарчук слушно наголошують, що формування етичних цінностей – у тому числі й у сфері цифрової етики – найефективніше відбувається через практичну діяльність [7, с. 115]. Відтак на практичному рівні моделі (рис. 2) особливого значення набувають такі механізми, як розбір етичних кейсів, моделювання дилемних ситуацій, колегіальні обговорення та менторство. С. О. Просяник додає, що комунікативна компетентність викладача є тим «мостом», який з'єднує етичні знання з етичною поведінкою: без уміння вести конструктивний діалог навіть найкращі знання про етику залишаються нереалізованими [9, с. 24].

Для поглиблення аналізу було здійснено порівняння підходів до забезпечення професійної етики викладачів у різних країнах. Ю. В. Зубцова, Л. О. Сущенко та Г. В. Шаблиста [6, с. 5] та С. М. Супруненко зі співавторами [13, с. 4] акумулювали значний масив даних, який було доповнено інформацією з відкритих джерел. Результати порівняння представлено у табл. 4.

Таблиця 4

Порівняльний аналіз систем забезпечення професійної етики викладачів у різних країнах

Параметр	Україна	Польща	Велика Британія	США
Обов'язковість етичного кодексу	Рекомендовано НАЗЯВО	Обов'язково з 2018 р.	Обов'язково (QAA)	Обов'язково (AAUP)
Незалежний етичний орган	Є в 67 % ЗВО	Є в 89 % ЗВО	Є у 95 % ЗВО	Є у 98 % ЗВО
Захист whistleblower	Формальний	Частковий	Розвинений	Законодавчо закріплений
Регулювання ШІ	На стадії розробки	Рекомендації (2024)	Настанови QAA (2023)	Політики ЗВО (2023+)
Підвищення кваліф. з етики	Епізодично	Щорічно (68 %)	Щорічно (91 %)	Щорічно (87 %)

**Джерело: складено авторами на основі [6; 13]*

Порівняльний аналіз (табл. 5) засвідчує, що Україна, попри суттєвий прогрес останніх років, відстає від європейських та американських партнерів передусім у трьох аспектах: інституційній обов'язковості етичних кодексів, захисті осіб, які повідомляють про порушення, та системності підвищення кваліфікації з питань етики. Водночас, як зазначає В. В. Желанова, вектори оновлення педагогіки вищої школи в Україні цілком узгоджуються із міжнародними тенденціями, і наявний розрив може бути подоланий за умови системного підходу [5, с. 10].

На завершення практичного аналізу варто розглянути конкретні механізми формування етичної компетентності науково-педагогічних працівників. М. В. Бєседа, О. В. Пінаєва та В. В. Пономарьов наголошують, що академічна доброчесність не може формуватися лише через зовнішній примус – необхідне створення такого освітнього середовища, де етична поведінка стає природною нормою [3, с. 108]. С. В. Сапожников, В. Г. Первий та А. О. Теплицька додають, що в професіях із високим рівнем емоційного навантаження – а викладацька діяльність безумовно належить до таких – етична компетентність виконує ще й захисну функцію, запобігаючи професійному вигоранню [10, с. 81]. Систематизацію практичних механізмів представлено у табл. 5.

Таблиця 5

*Практичні механізми формування етичної компетентності науково-педагогічних працівників та їхня ефективність**

Механізм	Зміст та формат реалізації	Ефективність (за даними ЗВО)	Обмеження
Етичний аудит	Щорічна перевірка дотримання етичних стандартів підрозділами ЗВО	Висока (78 % ЗВО фіксують покращення)	Потребує значних ресурсів, ризик формалізації
Тренінги з етичних дилем	Інтерактивні заняття з розбором реальних кейсів етичних конфліктів	Висока (83 % учасників відзначають практичну користь)	Ефективність залежить від якості кейсів та фасилітатора

Менторські програми	Супровід молодих викладачів досвідченими колегами з акцентом на етиці	Середня (62 % пар продовжують співпрацю)	Залежить від мотивації менторів, часові витрати
Етичний омбудсмен	Незалежний посередник для розв'язання етичних конфліктів	Висока (74 % конфліктів розв'язуються без ескалації)	Потребує інституційної незалежності та довіри
Peer review викладання	Взаємне відвідування занять із наданням етично коректного зворотного зв'язку	Середня (56 % викладачів готові до участі)	Культурний спротив, сприйняття як контроль

**Джерело: систематизовано авторами на основі [3; 7; 9; 10; 15]*

Як видно з табл. 5, найвищу ефективність демонструють тренінги з етичних дилем (83 % учасників відзначають практичну користь) та етичний аудит (78 % ЗВО фіксують покращення після його впровадження). Отримані результати узгоджуються з висновками Є. В. Кулібаби та В. В. Татарчук про те, що практико-орієнтовані форми роботи є найбільш ефективними для формування етичних цінностей [7, с. 116]. Водночас peer review викладання, попри його потенційну ефективність, стикається з культурним спротивом: лише 56 % викладачів готові до участі, що пояснюється традицією «закритих дверей» в українській вищій школі.

Підсумовуючи виклад основного матеріалу, слід наголосити на тому, що професійна етика науково-педагогічних працівників – це не статичний набір правил, а динамічна система, яка потребує постійного оновлення у відповідь на нові виклики. С. В. Бережна влучно зазначила, що «етика вченого – це не лише те, що він декларує, а те, як він діє у ситуаціях, коли ніхто не спостерігає» [2, с. 103]. Саме тому ключовим орієнтиром є не зовнішній контроль, а внутрішня мотивація, яка формується через послідовне проходження нормативного, ціннісного та практичного рівнів запропонованої моделі.

Висновки. Комплексний аналіз професійної етики науково-педагогічних працівників як чинника забезпечення якості освітнього процесу дозволив дійти кількох принципових висновків.

Професійна етика науково-педагогічних працівників є не допоміжним, а структуроутворювальним елементом системи забезпечення якості вищої освіти. Порівняльний аналіз етичних кодексів 12 українських ЗВО виявив суттєві прогалини: якщо базові норми (заборона плагіату, об'єктивність оцінювання) присутні у 100 % кодексів, то більш сучасні положення – правила використання ШІ (50 %), захист whistleblower (18 %), етика менторства (42 %) – залишаються недостатньо регульованими.

Аналіз динаміки порушень академічної доброчесності серед науково-педагогічних працівників за 2023–2025 рр. зафіксував дві протилежні тенденції: зниження «традиційних» порушень (плагіат – з 12,4 % до 8,7 %) та стрімке зростання «цифрових» порушень (нерозкриті використання ШІ – з 3,1 % до 11,3 %). Це засвідчує необхідність розробки нових нормативних та освітніх інструментів у сфері цифрової етики.

Запропонована авторська модель етико-методологічного забезпечення якості освітнього процесу інтегрує три рівні – нормативний, ціннісний та практичний – і може бути адаптована до умов різних типів ЗВО. Серед практичних механізмів найвищу ефективність демонструють тренінги з етичних дилем (83 %) та етичний аудит (78 %).

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці діагностичного інструментарію для оцінювання рівня етичної компетентності науково-педагогічних працівників, емпіричній верифікації запропонованої моделі в умовах конкретних ЗВО, а також у поглибленому вивченні взаємозв'язку між цифровою етикою та якістю дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Бабух І. В., Нікіфоров П. О. Академічна доброчесність як імператив освітнього процесу в системі вищої школи. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2024. № 2 (112). С. 60–65. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2024-2-9>
2. Бережна С. В. Академічна доброчесність в професійній етиці вченого. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 2024. Вип. 50 (7-9). С. 101–104. DOI: [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.50\(7-9\)-15](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.50(7-9)-15). URL: <https://journal-discourse.com/uk/kataloh-statei/2024/2024r-507-9/akademichna-dobrochesnist-v-profesiinii-etytsi-vchenoho>
3. Беседа М. В., Пінаєва О. В., Пономарьов В. В. Вплив академічної доброчесності на професійне становлення майбутніх фахівців. *Педагогіка безпеки*. 2025. Т. 10, № 2. С. 103–111. DOI: <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2025-10-2-103-111>. URL: <https://pedbezpeka.vntu.edu.ua/index.php/pb/article/view/216>
4. Доложевська Л. О. Цифрова етика та академічна доброчесність у вищій школі. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2025. Вип. 2. С. 9–14. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.2.2>. URL: <https://www.academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/746>
5. Желанова В. В. Педагогіка вищої школи: вектори оновлення. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2025. № 44 (2). С. 6-12. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2025.441>. URL: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/473>
6. Зубцова Ю. В., Сущенко Л. О., Шаблиста Г. В. Правове регулювання академічної доброчесності: вітчизняний і міжнародний контексти. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2025. № 8. DOI: <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2025-2.09>. URL: <https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/ped-psyh/article/view/260>

7. Кулібаба Є. В., Татарчук В. В. Використання педагогічних методів для формування етичних цінностей через академічну доброчесність. *Педагогіка безпеки*. 2025. Т. 10, № 2. С. 112–117. DOI: <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2025-10-2-112-117>. URL:

<https://pedbezpeka.vntu.edu.ua/index.php/pb/article/view/217>

8. Олексієнко О. А. Особливості формування відповідальності як складової професійної компетентності майбутніх викладачів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. Т. 1, № 1 (105). С. 113–121. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-113-121>. URL:

https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/653

9. Просяник С. О. Моделі та стратегії управління розвитком комунікативної компетентності викладачів в умовах сучасної вищої освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2025. № 6 (225). С. 21–25. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-6\(225\)-21-25](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-6(225)-21-25). URL:

<https://isp.pano.pl.ua/article/view/341100>

10. Сапожников С. В., Первий В. Г., Теплицька А. О. Академічна доброчесність та професійна етика як фундамент підготовки практичних психологів до роботи з травмівними станами. *Психологічний журнал*. 2026. Вип. 16. С. 77–84. URL: <http://psyj.udpu.edu.ua/article/view/355908>

11. Семенова А. В., Грабовський О. В., Яні В. О. Маркери якості освітнього процесу вищої школи у сучасних реаліях: «ідеологічна тріада» дослідження формування ціннісного досвіду. *Education: Modern Discourses*. 2021. № 4. С. 122-134. DOI: <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2021-4-12>. URL:

https://emd.naps.gov.ua/index.php/Educ_Mod_discourse/article/view/101

12. Семеновська Л. А., Даниско О. В. Професійна компетентність викладача вищої школи як чинник інноваційних змін в освіті. *Педагогічні науки*. 2022. Вип. 80. С. 42–46. DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.80.278193>. URL: <https://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/278193>

13. Супруненко С. М., Школьнікова Т. Ю., Волошенюк Т. В. Академічна доброчесність як основа професійної етики в медичній освіті. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2026. № 26. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18219421>. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1626>

14. Толочко С. В., Бордюг Н. С., Міронєць Л. П. Академічна доброчесність та штучний інтелект в освітній і науковій діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 2 (62). С. 25–32. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/62/part1/6.pdf>

15. Хоружа Л. Л., Новак М. В. Формування професійної етики викладача вищої школи у процесі розв'язання педагогічних задач. *Молодий вчений*. 2021. № 10 (98). С. 296–298. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-61>. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3201>